

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

2-maxsus
son (6-jild)

2026

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI**

№ S/2 (6) – 2025

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2026

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent;

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent;

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.;

Jabborova Charos Aminovna - iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari doktori (DSc), Professor.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Qodirova Muqaddas Tog'ayevna - filologiya fanlari nomzodi, dotsent.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b.,;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD);

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari

doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD);

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasini mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD).

22.00.00- SOTSIOLOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

07.00.00 – TARIX FANLARI

Saparbaev Bunyod Khurrambek ogli

KHIVA (KHOREZM) STATE AS AN ACTIVE AGENT:

DIPLOMACY, ECONOMY, AND RUSSIAN INTERACTION, 1806–1825 10-22

Rahmatilloev Nusratillo

BUXORO AMIRLIGI VA QO‘QON XONLIGI O‘RTASIDAGI SIYOSIY

JARAYONLARNING QO‘QON XONLIGI TARIXSHUNOSLIGIDA YORITILISHI..... 23-27

Sattarov Akram Madaminovich

TURKISTON GENERAL-GUBERNATORLIGI AHOLISINING IJTIMOIIY HAYOTI..... 28-33

Джаббаров Юлдуз Джуманиязовна

ВОПРОСЫ ПОВЫШЕНИЯ УРОВНЯ ЮРИДИЧЕСКИХ ЗНАНИЙ СТУДЕНТОВ

В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ УЗБЕКИСТАНА 34-38

Boyto‘rayev Sirojiddin Usmon o‘g‘li

SURXONDARYO VILOYATI MUZEYLARI VA TURIZM SALOHIIYATINING

SHAKLLANISHIDA: TERMIZ O‘LKASHUNOSLIK MUZEYINING O‘RNI 39-43

Qobulova Gulzoda Maxsud qizi

O‘RTA ASR MANBALARINI RAQAMLASHTIRISHNING ILMIY ZARURATI

VA KONSEPTUAL ASOSLARI..... 44-49

Qudratillayev Parviz

KONFUTSIYLIK TA‘LIMOTIDA IJTIMOIIY HIMOYA MASALALARI 50-53

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

Юлдашева Надира Викторовна

НОВЫЕ ИНСТРУМЕНТЫ ПРЕВЕНТИВНОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ГОСУДАРСТВЕННЫХ

ЗАКУПОК В УЗБЕКИСТАНА: ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ И ПРАВОВЫЕ НОВАЦИИ 54-63

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Saifnazarov Ismail Saifnazarovich

MAHALLA – O‘ZBEK JAMIYATINING TARIXIIY MEROSI,

MAMLUKAT TINCHLIGI VA RAVNAQINING ASOSIIY POYDEVORI 64-69

G‘ulomov Abdullo

MAHMUD LOMISHIYNING “TAMHID” ASARIDA IMOMAT BORASIDAGI

QARASHLAR TAHLILI..... 70-76

Axmedov Xamdam Alikulovich

XALQARO EKOLOGIK ADOLATNI TA‘MINLASHDA TRANSCHEGARAVIIY MAS‘ULIYAT,

“UMUMIIY VA DIFFERENSIALASHGAN JAVOBGARLIK” MUAMMOLARI 77-81

Raxmonov Shohzod Husan o‘g‘li

YOSHLAR AXLOQIIY TAFAKKURI VA MADANIYATINI YUKSALTIRISHDA

NURONIIYLAR TAJRIBASIDAN FOYDALANISHNING AHAMIIYATI..... 82-85

<i>Oripov Shuxratjon Orip o'g'li</i> RAHBAR KADRLAR MA'NAVIY QIYOFASINING IJTIMOIIY-FALSAFIY MODELI.....	86-93
<i>Jomuradov Ikrom Ilxom o'g'li</i> IMMANUEL KANT FALSAFASIDA NOUMENAL ERKINLIK VA FENOMENAL DETERMINIZMNING ANTINOMIK TABIATI: TRANSCENDENTAL KONTEKSTDA TAHLIL	94-98
<i>Safarov Akbar Isoqulovich, Ziyotova Adolat Ergashovna</i> EKOLOGIK MADANIYAT YUKSAKLIGI, HUQUQIY ONG VA TABIAT-JAMIYAT INSONNING UZVIY BOG'LIQLIGI	99-103

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

<i>Musayev Akmalbek Ibragimdjaniyovich</i> INGLIZ VA O'ZBEK DIPLOMATIK DISKURSIDA EVFEMIZATSIYA VA YUMSHATISH STRATEGIYALARINING LINGVOPRAGMATIK TAHLILI	104-110
<i>Bazarov Zokir Mehrikulovich</i> A.QODIRIYNING "O'TKAN KUNLAR" ROMANI TARJIMALARIDA LINGVOKULTUROLOGIK KOMPETENSIYA KOMPONENTLARINING IFODALANISHI	111-114
<i>Kuchiyev Malik Abdumannonovich</i> ILOVA QURILMA TARKIBIDAGI FRAZELOGIK BIRLIKLARNING STILISTIK FUNKSIYALARI	115-120
<i>Абдуллаева Парвина Толибжоновна</i> ТЕМПОРАЛЬНЫЙ ОБРАЗ В ИСПАНСКОЙ И УЗБЕКСКОЙ ПАРЕМИОЛОГИИ.....	121-123
<i>Ismoilova Fotima</i> ISAJON SULTONNING "BILGA XOQON" ROMANIDA TO'QIMA OBRAZLARINING BADIY VAZIFASI	124-129
<i>Eshqulov Sunnat</i> PESHLAVHALARNING TIL XUSUSIYATLARI VA IMLO MUAMMOLARI XUSUSIDA.....	130-134

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

<i>Yo'ldoshev Azizjon Ergash o'g'li</i> OMMAVIY ISHTIROK DARAJALARINI ANIQLASHNING AYRIM HUQUQIY MASALALARI	135-139
<i>Saginidikov Maxset Djubaktanovich</i> CONSTITUTIONAL AND LEGAL ESSENCE OF COOPERATION BETWEEN COUNCILS OF PEOPLE'S DEPUTIES AND CIVIL SOCIETY INSTITUTIONS	140-147
<i>Rajabov Umrbek Ravshanbekovich</i> OILA-TURMUSH MUNOSABATLARI DOIRASIDAGI JINOYATLARNI BARTARAF ETISHDA PROFILAKTIKA INSPEKTORLARI FAOLIYATINING KRIMINOLOGIK MEKANIZMLARI	148-152
<i>Bekov Ixtiyor Rustamovich</i> KONSTITUTSIYAVIY ODIL SUDLOVNI ILM VA TA'LIM BILAN UYG'UN RIVOJLANTIRISH MASALALARI	153-157
<i>Хайдарова Хилола Анваровна</i> МЕЖДУНАРОДНЫЕ ИНИЦИАТИВЫ РЕСПУБЛИКА УЗБЕКИСТАН И ИХ ЗНАЧЕНИЕ ДЛЯ ГЛОБАЛЬНОГО ДИАЛОГА	158-164

<i>Ahmedov Islom Baxtiyor o'g'li</i> ICHKI ISHLAR ORGANLARIDA RAQOBATBARDOSH PROFESSIONAL VA ZAMONAVIY KADRLARNI TAYYORLASH: MAQSAD VA VAZIFALAR	165-168
<i>Fayzulloev Shohijaxon Jobirovich</i> JAHON SAVDO TASHKILOTIGA A'ZOLIK BOSQICHIDA SHAFFOFLIKNI TA'MINLASH MASALALARI	169-176
<i>Turgunboeva Mamura</i> SOME ISSUES OF COPYRIGHT PROTECTION ON THE INSTAGRAM SOCIAL NETWORK	177-181
<i>Mamataliyeva Shahnoza Xushmamat qizi</i> JINOYAT PROTSESSIDA XAVFSIZLIK CHORALARI QO'LLASH JARAYONIDA ISBOT QILISHNING O'ZIGA XOS JIHATLARI	182-192
<i>Shokirova-Inomjonova Mashhuraxon G'ayratjon qizi</i> IJTIMOIY SOHA TUSHUNCHASINING NAZARIY-HUQUQIY TAHLILI	193-196
<i>Turayeva Dildora Iskandarovna</i> ICHKI ISHLAR ORGANLARINING JAMOAT XAVFSIZLIGIGA OID FAOLIYATINI AXBOROTLAR BILAN TA'MINLASHNING TURLARI, SHAKLLARI VA BUGUNGI KUNDAGI HOLATI	197-206
<i>Абдужаппоров Шахбоз Музаффар ўғли</i> ПРАВОВЫЕ И ОРГАНИЗАЦИОННЫЕ ПРОБЛЕМЫ РАССЛЕДОВАНИЯ КИБЕРПРЕСТУПЛЕНИЙ	207-215
<i>To'rabayeva Ziyoda Yakubovna</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA VOYAGA YETMAGANLARNI JINOIY JAVOBGARLIK VA JAZODAN OZOD QILISHGA DOIR QONUNCHILIKNI TAKOMILLASHTIRISH	216-227
<i>Abdusamiyeva Dilrabo Abduvaxob kizi</i> THE ROLE OF THE PENITENTIARY SYSTEM IN THE RESOCIALIZATION OF PERSONS RELEASED FROM PENAL INSTITUTIONS	228-233
<i>Bekmirzayeva Umida</i> DAVLAT ISHTIROKIDAGI AKSIYADORLIK JAMIYATLARI KUZATUV KENGASHLARIDA SUN'IY INTELLEKTNI A'ZO-MASLAHATCHI SIFATIDA JORIY ETISHNING HUQUQIY ASOSLARI VA ISTIQBOLLARI	234-237
<i>Суннатиллаева Сарвиноз</i> НАДЛЕЖАЩАЯ ПРАВОВАЯ ПРОЦЕДУРА В ПРОИЗВОДСТВАХ ПО ДЕЛАМ О КОНКУРЕНЦИИ В ЕВРОПЕЙСКОМ СОЮЗЕ И УЗБЕКИСТАНЕ	238-244
<i>Mardonova Gulsanam Bahodir qizi</i> GIYOHVANDLIK VOSITALARINING VIRTUAL OLAMDA SOTILISHI, NARX SHAKLLANISHI, HUQUQIY BAHOLASH VA EKSPERTIZA MUAMMOLARI	245-252
<i>Isoqov Habibilla Jakparaliyevich</i> PUL YUVISHGA QARSHI KURASHISH SOHASIDAGI XALQARO VA MINTAQAVIY TASHKIOTLAR, ULARNING FUNKSIYA VA VAZIFALARI	253-261
<i>Хван Леонид Борисович, Гулимова Зилола Шухратовна</i> ЦИФРОВИЗАЦИЯ АДМИНИСТРАТИВНОГО СУДОПРОИЗВОДСТВА В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН: ЭТАПЫ ФОРМИРОВАНИЯ И НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ	262-268
<i>Kdirbaeva Altinay Maksetbaevna</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI ICHKI ISHLAR ORGANLARIDA XOTIN-QIZ XODIMLAR FAOLIYATIDA XIZMAT INTIZOMI: MUAMMOLAR VA YECHIMLAR	269-275

<i>Zinelbaev Baxitjan Qublan o'g'li</i> YO'L HARAKATI XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA MA'MURIY-HUQUQIY MEKANIZMLARNI RIVOJLANTIRISHNING DOLZARB MASALALARI (O'ZBEKISTON TAJRIBASI)	276-281
<i>Xo'jayeva Malohatxon Fozilxo'ja qizi</i> MA'MURIY Hujjatni tushunish va qo'llashning o'ziga xos xususiyatlari	282-286
<i>Toshkanov Nurbek Bahriddinovich</i> OLIY TA'LIM MUASSASALARI – TADBIRKORLIK SUBYEKTI SIFATIDA	287-295
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Rustamov Ilkhom Tursunovich</i> DIDACTIC POTENTIAL OF THE LINGUOPRAGMATIC APPROACH IN TEACHING SMALL-GENRE TEXTS	296-300
<i>Kaypnazarov Srajatdin Gayratdinovich</i> «ELEKTR BO'LIMI» BO'YICHA RAQAMLI TA'LIM MUHITINI YARATISH: QORAQALPOG'ISTON MAKTABLARI MISOLIDA.....	301-307
<i>Bozorov Zokir, Axtamaliyev Shamshod, Karimov Dilshod, To'rayeva Lobar</i> VEKTORLAR ALGEBRASINING ELEMENTAR MASALALAR YECHISHGA TATBIQI	308-315
<i>Abduraxmonova Tuxtapashsha Rustamovna</i> IONLI POLIMERLANISH REAKSIYASINI O'QITISHDA 3D VA VIRTUAL TEKNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH	316-322
<i>Yaxshilikova Nargiza</i> BLENDED LEARNING STRATEGY IN TEACHING ENGLISH	323-327

Received: 30 January 2026
Accepted: 15 February 2026
Published: 28 February 2026

Article / Original Paper

COVERAGE OF POLITICAL PROCESSES BETWEEN THE BUKHARA EMIRATE AND THE KOKAN KHANATE IN THE HISTORY OF THE KOKAN KHANATE

Rahmatilloev Nusratillo

Bukhara State University,
PhD student at the Department of Archaeology and History of Bukhara
assistant lecturer at the Department of Islamic History and Source Studies, Philosophy
E-mail: nusratillorahmatilloev@gmail.com

Abstract. This research paper discusses the political contacts and relations between the Bukhara Emirate and the Kokand Khanate in the middle of the 19th century and the beginning of the 20th century, and provides a detailed description of the information contained in a number of works, mainly related to the historiography of the Kokand Khanate, related to the intersections in the historical and political development of these two states.

Keywords: Madalixon, Nasrulloxon, Sheralixon, Tarixi-Jahonnamoyi, Nodirabegim, Xalta, Qurama, Irisqulibek.

BUXORO AMIRLIGI VA QO'QON XONLIGI O'RTASIDAGI SIYOSIY JARAYONLARNING QO'QON XONLIGI TARIXSHUNOSLIGIDA YORITILISHI

Rahmatilloev Nusratillo

Buxoro davlat universiteti,
Arxeologiya va Buxoro tarixi kafedrası tayanch doktoranti
Islom tarixi va manbashunosligi, falsafa kafedrası assistant-o'qituvchisi

Annotatsiya. Mazkur tadqiqot ishida XIX asrning o'rtalari va XX asrning boshlarida Buxoro amirligi va Qo'qon xonligi o'rtasida olib borilgan siyosiy sohadagi aloqalar, munosabatlar haqida fikr yuritilib, ushbu 2 davlatning tarixiy-siyosiy taraqqiyotidagi o'zaro kesishuvlariga aloqador asosan Qo'qon xonligi tarixnavisligiga mansub bo'lgan bir qator asarlarda keltirilgan ma'lumotlar atroflicha bayon qilinadi.

Kalit so'zlar: Madalixon, Nasrulloxon, Sheralixon, Tarixi-Jahonnamoyi, Nodirabegim, Xalta, Qurama, Irisqulibek.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V6SI2Y2026N02>

Qo'qon xonligi tarixiga oid ko'plab asarlar bugunga qadar yozilgan va ular haqida bir qancha ilmiy ishlar qilingan. Bu davlatning XIX asr ikkinchi yarmi va XX asr bo'sag'asidagi siyosiy-tarixiy holatini yorituvchi eng qiymatli asarlardan biri bu shubhasiz Avaz Muhammad Attor Ho'qandiyning "Tarixi-Jahonnamoyi" asari hisoblanib, bu asarda xonlikning Rossiya imperiyasi bosqini arafasidagi butun bo'y-basti, xonlikdagi hukmdorlar almashinuvi, toj-u taxt uchun ayovsiz kurashlar va buning oqibatida yuzaga kelgan mislsiz darajadagi ichki boshboshdoqchilik real holatda muallif tomonidan izohlanib boriladi. Xudoyorxonning bir necha bor xon deb e'lon qilinishi, unga qarshi xonlikning turli shaharlarida olib borilgan qarshilik harakatlari va bu qo'zg'olonlar oqibatida oddiy tinch aholining kundalik maishiy turmush tarziga katta zarar kelgani, Musulmonqulning mingboshi qilib tayinlanganidan keyin xonlikda qipchoq qabilasi nufuzining ortib borishi tufayli aholiga zulmning kuchayishi, bu esa

yana ichki kurashlarga sabab bo'lgani batafsil bayon qilingan. Bunday ichki beqarorlik Chor Rossiyasi bosqini arafasida xonlikni nihoyatda zaiflashtirib uni tashqi yirik dushman oldida harbiy qobiliyatlarini keskin tushib ketishiga sabab bo'lgani alohida ta'kidlanadi.

Shuningdek, unda Buxoro amirligi bilan siyosiy maydondagi munosabatlarga keng o'rin ajratilgan. Jumladan, 1842-yilda Qo'qon xonligi poytaxti amir Nasrullo qo'shinlari tomonidan egallanganidan keyin, shaharda misli ko'rilmagan qatliomga qo'l urilishi, bundan yirik hukmron doiralarning va hattoki atoqli shoir Nodirabegimning ham chetda qolmaganligi, uni ham o'ldirilganidan keyin Sayyid Sher Muhammad Ali Bahodirxon nomi bilan bog'liq holda baland, juda mustahkam va yirik qal'a barpo qilinib, bu ishlarga Muhammad Alixon davrida hokimiyat tizimlarida ishlagan Mo'minqul va Mirzo Ismoil degan shia oqimiga mansub ikki mansabdorni bosh qilib qo'yadi.

Yangi Shahar qurilayotganidan xabar topgan amir Nasrullo zudlik bilan katta lashkar to'plab Qo'qon xonligi tomon yurishga otlanarkan, qo'l ostidagi Muhammad Sharif otaliq degan shaxsga darhol yurishga chiqib Toshkent, Dashti Qipchoq va Qurama tomondan Qo'qonga zarba berish haqida buyruq beradi. Bundan aholi orasiga vahima tushib, ularning katta qismi Qoshg'ar tomonga qolgan qismi esa O'sh shahriga tomon qochgani aytiladi. Xon esa Sarimsoqbek va Yusuf mingboshini katta lashkarga bosh qilib yaqinlashayotgan dushman yo'lini to'sish uchun yuboradi. Bu qo'shin Qo'qondan taxminan 7 farsax uzoqlikdagi Xalta qishloq mavzesiga borib joylashib, dushman bilan kurashga shaylanib turadi. Amir Nasrullo askarlari bilan Qo'qonning Mahram mavzesiga kelib tushadi. Uning lashkarboshisi Muhammad Sharif otaliq esa Dashti Qipchoq yo'nalishi bo'ylab xonlik hududlariga kirib kelib, Qo'qonning Qamchiqo'rg'on mavzesiga kelib o'rnashadi. Sheralixon esa ularga qarshi Muhammad Nazarbek ibn Irisqulibekni yuborgan jangchilari Qirchinqo'rg'on yo'nalishida Sirdaryoni kechib o'tib, G'urumsaroy qal'asiga kelishadi. Xonning katta o'g'li Sarimsoqbek boshliq avvalgi qo'shin esa Buxoro amirligi askarlari bilan ayovsiz jangga kiradi, bu holat asarda shunday tasvirlanadi:

“Janob amirzoda cheksiz qo'shin bilan ul mag'rur kekkayganlar qarshisi tomon yurib, Xalta mavzesida istiqomat bayrog'ini tikdi. Buxoro amiri bundan voqif bo'lib, buni pisandiga ilintirmasdan xonzoda ustiga katta lashkar jo'natdi. Dovyurak xonzoda g'ayrat va zo'rlik himmati bilan ul nomurodlar sari mardlik panjasini sarmab, shunday bir jang qildiki, Rustami doston⁶⁹ va Som ibn Narimon⁷⁰ zamonida ham bunday shiddatli va ayovsiz kurash ro'y bermagandi. Buni ko'rgan ko'rar ko'z ahlining barisi xonzodaga bir ovozdan tahsin va ofarinlar aytishib, dushman ahli esa hasrat labini tishlab, alam tishini g'ijirlatdilar.[1]

Nasrulloxonning amriga ko'ra, Muhammad Alixon, uning ukasi Sulton Mahmud, o'g'illari Muhammad Amin, Muzaffar, onasi Nodirabegim va xotinlari qatl etilgan. Yuqori tabaqa vakillaridan 250 kishini garov sifatida Buxoroga jo'natildi. Nasrulloxon g'alaba bilan Buxoroga qaytar ekan, xonlikni boshqarish uchun Ibrohim dodhohni noib etib tayinlab, uning ixtiyoriga 6000 kishilik qo'shin qoldirgan. Ibrohim Xayol Qo'qondagi hukmronligini ko'pgina uy-joylarni, buyumlarni musodara qilish, soliqlarni oshirish kabi tadbirlar bilan boshlagan. Bunday siyosatdan faqat kambag'al dehqon va hunarmandlargina emas, yirik feodallar ham norozi edilar. Buning ustiga davlat va diniy mansablarga buxoroliklar tayinlangan edi. Ibrohimning talonchilik siyosati javobsiz qolmagan. Shaharda boshlangan hunarmandlarning norozilik harakatiga dehqonlar ham qo'shilgan. Tez orada xonlikning sharqiy hududlaridagi qipchoqlar ham harakatga kelganlar. 1842-yil yozida norozilik harakati qo'zg'olonga aylanib ketdi. Qo'qon

taxtiga da'vogar bo'lgan Sherolibek ibn Hojibek Talasdan chiqib, hozirgi Kosonsoy hududiga yetib kelgan.

Turkiylarning odatiga ko'ra, oq kigizga o'tqazilib, xon qilib ko'tarilgan Sherolixon qirg'izlar, qipchoqlar va o'zbeklarning qo'llab-quvvatlashi bilan tez orada To'raqo'rg'onga yetib kelgan. Bu paytda xon qo'shinlarining yetib kelishini kutmagan qo'zg'olonchilarning Buxoro askarlari bilan shahardagi to'qnashuvi natijasida uch ming buxorolik askarlar o'ldirilgan. "Sherolixon Talasdan chiqib, To'raqo'rg'onga yetib kelibdi, u Muhammad Alixonning qo'shini va mol-mulkini talab qilar emush" degan xabar tarqalgach, Ibrohim Xo'jand hokimi Tilov Qobilga chopar jo'natib, Sheroliga qarshi birlashishga chaqirgan. Lekin, uning urinishlari natija bermagan. Ibrohim Xayol bilan Sherolixon qo'shinlari poytaxt yaqinidagi Navbahor qishlog'ida to'qnashganlar. Jang Sherolixonning to'la g'alabasi bilan yakunlandi.

Qo'qonni qo'ldan chiqarib, Buxoroga qochib kelgan Ibrohim va ukasi Isoq Nasrulloxonning buyrug'i bilan qatl etilib, mol-mulklari musodara qilindi. Amir 20 minglik qo'shin bilan yana Qo'qonga yurishga tayyorgarlik ko'ra boshladi. Qo'qonliklar amirning yangi yurishiga tezlik bilan tayyorgarlik ko'rib, qisqa muddat ichida — 18 kunda poytaxt atrofida himoya devorini barpo qilganlar. Vaziyat xavfli tus olgan edi: g'arbdan amir o'z qo'shinlari bilan, Toshkent tarafdin esa uning ittifoqchilari bo'lgan toshkentliklar qo'shin tortishgan. Sherolixon o'z qo'shinini ikki frontga joylashtirishga majbur bo'lgan. Konibodom yaqinida Buxoro qo'shinlari bilan, Ashtda esa Toshkent qo'shini bilan bo'lgan dastlabki to'qnashuvlar qo'qonliklarning mag'lubiyatlari bilan yakunlangan.

Qoratepa qishlog'i yaqinida bo'lgan asosiy janglarda amir qo'shinlari bir necha marotaba mag'lubiyatga uchratilgan bo'lsa-da, poytaxt devorlari atrofida janglar 40 kun davom etgan. Qo'qonliklarning amirga qarshi urishi oldingilaridan farq qilgan. Madalixonning xazinasi to'la bo'lishiga qaramasdan qo'shinda birlik yo'q edi. Endi esa xazina bo'sh bo'lsa-da, butun Qo'qon aholisi millati, tabaqasidan qat'iy nazar, Sherolixon boshchiligida dushmanga qarshi birlashganlar. Islom dini vakillari, ayniqsa, hoji va eshonlar ham xonni qo'llab-quvvatlaganlar. Amir qo'shinlari dastlabki janglarda muvaffaqiyatlarga erishgan bo'lsa-da, keyingi harakatlari to'xtatilgan: xonlik hududiga ichkariroq kirib borishning yoki poytaxtni egallashning imkoniyati bo'lmagan. Buning bir qator sabablari bor edi: xonlikning barcha aholisi tashqi dushmanga qarshi yagona ittifoqqa birlashgan edilar. Buning ustiga Qo'qon aholisi urushlardan va ikki oylik istibdoddan achchiq xulosa chiqargan edi.

Yagona ittifoqqa birlashgan aholi va davlat boshqaruvida Sherolixon boshchiligida markazlashgan hokimiyat shakllantirildi. Buxoro amirining noqulay vaziyatda qolishida qipchoqlar, ayniqsa, ularning yo'lboshchisi Musulmonqulning ta'siri sezilarli bo'ldi. Buxoroga asir etib olib ketilgan feodallar ichida qipchoqlar orasida katta obro'ga ega bo'lgan Musulmonqul yuzboshi bor edi. U amirni, Sherolixonni Qo'qondan quvib chiqarib, qayta hokimiyatni tiklay olaman, deb ishontirgan va Qo'qonga yaqinlashgach, qipchoqlardan tuzilgan qo'shini bilan Sherolixonga qo'shib ketgan. Buning ustiga u hiyla ishlatib, amir amaldorlaridan biriga maxfiy xat yo'llagan. Xatda "siz shu umsh vaqtida amimi o'ldirishga va'da bergan edingiz, o'sha va'dani bajarish vaqti keldi" deyilgan edi. Oldindan rejalashtirilganidek, xat amir qo'liga tushgan va qarorgohda parokandalikni keltirib chiqarishga yordam bergan.

Buxoroning Xiva bilan chegarasi ham notinch edi. Buxoro poytaxtiga hujum ham ehtimoldan holi emas edi. Amir vaziyatdan xulosa chiqarib, Qo'qondan voz kechib, ortga qaytishga majbur bo'lgan. Qo'qon xonligi Buxoro zulmidan to'la ozod etilgach, Sherolixon davlat

boshqaruv ishlarini yo'lga qo'yishni boshlagan bir paytda yana bir yangi muammoga duch kelgan: Toshkent hokimi Muhammad Sharif Otaliq Sheralixon hokimiyatidan bosh tortgan edi. Xon o'g'li va Yusuf mingboshi boshchiligida Toshkentga qo'shin jo'natgan. Toshkent uchun urush haqida Mulla Olim Mahdum Xoji o'zining "Tarixi Turkiston" asarida keng ma'lumot bergan. Toshkent egallangan, Muhammad Sharif Otaliq oilasi va yaqinlari bilan birga Qo'qonga jo'natilgan, Toshkentda esa Muhammad Karim hokim etib tayinlanadi. Asta-sekin Qo'qonning 1840-yilgi chegaralari qayta tiklangan. [2; a. 11].

Shu tariqa bu 2 yirik davlatlarning munosabatlari tarix sahnasida kesishib, 2 o'rtada bir necha bor qonli janglar bo'lib o'tgan. Bu janglar esa ikkala mamlakat uchun ham katta talofotlarni keltirib chiqargan. [2]

Madalixon davrida Buxoro amirlari bilan xam chegara shaxarlari uchun tez-tez urushlar bulib turdi. Umrining so'nggi yillarida ayshu-ishratga berilib, davlat boshqaruv tizimini qo'ldan chiqarganligi sababli saroy amaldorlari orasida unga karshi fitna uyushtirildi. Bundan foydalangan amir Nasrullo 1841-yilda Qo'qonga yurish qilib, uni egalladi. Madalixon va uning oila a'zolari, shu jumladan, mashhur shoira Nodirabegim qatl etildi. Qo'qon taxtiga amirning vassali Ibroxim Dodxo o'tkazildi. Lekin 1842 yilda qo'zg'olon ko'tarilib, u taxt dan ag' darildi. Qipchoqlar qo'shini yordamida Sheralixon taxtga chiqdi (1842-1845 yillar). 1845-1875 yillarda Qo'qonni Xudoyorxon boshqardi. Garchi u saroy fitnalari oqibatida 3 marta Qo'qon taxtidan mahrum bo'lgan bo'lsa-da, har gal Buxoro amirlari yordamida taxtni qaytarib olishga muvaffaq bo'ldi. 1875-1876 yillarda Xudoyorxonning o'g'li Nasriddinbek hokimiyatni boshqarib turdi va 1876 yilda Qo'qon xonligi hududi ruslar tomonidan butunlay zabt etilib, xonlikka barham berildi. Xonlik hududi Turkiston general-gubernatorligi tarkibiga butunlay qo'shib olindi.[3]

Amir Nasrullo Qo'qon xonligining Buxoroga qo'shib olinganligini e'lon qilib, Qo'qonda o'z noibi Ibrohim dodhoh Mang'itni qoldiradi. Ammo, Ibroxim dodhohning Qo'qon xalqiga o'tkazgan jabr-zulmi, soliqlarning haddan tashqari oshib ketishi natijasida aholi qo'zg'olon ko'tarib, Buxoro hukmronligidan ozod qilish uchun qipchoqlarni yordamga taklif etadilar. Qipchoqlar Muhammadalixonning qarindoshi Sherali boshchiligida Qo'qonga kelib, buxoroliklarni tor-mor etdilar hamda Sheralixon (1842-1845 yy.) taxtni egalladi. Qipchoqlar esa shu vaqtdan boshlab uzoq vaqt xonlikda yetakchi mavqeyega ega bo'ldilar.

Qo'qonda bo'lgan voqealardan xabar topgan amir Nasrullo 1842 yilning kuzida yana Qo'qonga yurish qildi, ammo bu safar unga omad kulib boqmad. Muhammadalixon davrida yuzboshi bo'lgan Musulmonquli qipchoq Nasrulloning ishonchiga kirib Qo'qonga keladi va qo'qonliklarni taslim bo'lishga ko'ndirish o'rniga bir tan – bir jon bo'lib amir Nasrulloga qarshi kurashga chorlaydi. Uning maslahatiga ko'ra Qo'qonda himoya vositalari kuchaytirildi. Bir oydan ziyodroq Qo'qonni qamal qilgan amir Nasrullo o'ziga qarshi suiqasd uyushtirilayotligi hamda xivaliklar chegaraga joylashgan Buxoro qishloqlariga hujum qilayotganligi haqidagi xabarni olib Buxoroga qaytishga majbur bo'ldi. Buxoroliklarning ketishi bilan Qo'qon xonligida bir muddat tinchlik va osoyishtalik hukm surdi.

Sheralixon keksa odam bo'lib oqko'ngil va muloyim inson edi. Uning davrida barcha davlat lavozimlarini qipchoqlar egallab, davlat boshqaruvini o'z qo'llariga oldilar. Ammo, 1845-yilda Buxoroda bo'lgan Olimxonning o'g'li Murodxon (Qo'qonda 11 kun xon bo'lgan) amir Nasrulloning yordami bilan Qo'qonga kelib Sheralixonni qatl etadi va taxtni egallaydi. Bu paytda Namanganda bo'lgan mingboshi Musulmonquli bu voqeadan xabardor bo'lgach Sheralixonning besh o'g'lidan biri Xudoyorxonni olib Qo'qonga keladi hamda uni xonlik taxtiga

o'tqazadi (1845-1853, 1863, 1865-1875 yy.). 16 yoshga kirgan Xudoyorxonning yoshligidan foydalangan Musulmonquli mamlakatni deyarli o'zi boshqardi. Xudoyorxonning birinchi xonligi davrida ikkita kuch – o'troq aholi va ko'chmanchi turkiy qabilalar o'rtasida hokimiyat uchun kurash xonlikning asosiy muammosiga aylandi.[4]

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Avaz Muhammad Attor Ho'qandiy " Tarixi jahonnamoyi" , Toshkent. 2012.
2. I. U. Kuzikulov Qo'qon xonligi tarixi (o'quv-uslubiy qo'llanma). - "Namangan" nashriyoti, 2014
3. A. Sagdullayev, O'. Mavlonov "O'zbekistonda davlat bosharuvi tarixi". -T. Akademiya 2006
4. Internet manbalari

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 5/2 (6) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).